

SOBRE GABRIEL FERRATER

Narcís Comadira

Aquests paràgrafs que segueixen formen part d'un llibre, *Marques de foc. Els poemes i els dies*, que actualment estic acabant. Hi parlo dels poetes i els poemes que m'han marcat, al llarg de la meua vida. Els dono aquí, a tall de primícia, tot i que, segurament, encara no són del tot definitius. Serveixin com a modestíssim homenatge a Gabriel Ferrater, en el norantè aniversari del seu naixement i quarantè de la seva mort.

Sobre Gabriel Ferrater he escrit un paper, publicat a *Sense escut*, on explico quan i com el vaig conèixer i la meua relació amb ell. També vaig escriure'n un de més breu sobre la seva poesia, publicat a *Gabriel Ferrater, in memoriam*, que recullen les actes del simposi que li va dedicar la Universitat Pompeu Fabra i que van editar Dolors Oller i Jaume Subirana. A aquests escrits em remeto, perquè aquest no és pas el lloc de repetir tot el que allà hi ha escrit.

Que la meua relació amb Ferrater ha estat important ho mostren totes les vegades que l'he anat citant, aquí i en altres llocs. Ha estat un dels meus mestres, per dir-ho d'alguna manera. Però això no vol pas dir que la meua poesia hagi estat subsidiària de la seva. He estat un bon deixeble si recordem allò que va dir Nietzsche: malament pagues el teu mestre, si continues essent-li deixeble. Tant per la meua formació, com per la generació a què pertanyo, tinc i he tingut sempre una concepció de la poesia una mica diferent de la seva. Per començar, mai no he fugit de la música verbal, perquè jo sempre he cregut que era important en la poesia, així com sempre he cregut que el color era important en la pintura. També sempre he tingut un component diguem-ne metafísic, cosa que a Ferrater l'horroritzava. Així, li agradava repetir: «sempre que, traduïnt de l'alemany, em trobo la paraula *Geist*, jo tradueixo per *intel·ligència*» (*Geist* vol dir *esperit*). Però una cosa important em

va ensenyar, l'ús de la llibertat i el respecte per l'obra dels altres. I així un dia, després d'haver llegit el mecanoscrit d'*El verd jardí*, em va dir que hi havia dos poemes que no li agradaven pas, eren «La catedral» i «Meditació de novembre», i jo li vaig dir que, si li semblava, els podia treure del llibre. I em va contestar que no, que un poeta s'ha de comprometre amb allò que fa i que potser anunciaven algun camí que podia ser interessant. I va afegir que endavant, i encara, com per reforçar-ho: «que així com en Tal (aquí va dir el nom d'un poeta jove) em sembla que no té res a dir, tu sí que em sembla que tens alguna cosa a dir». Jo m'ho vaig prendre com un *poetam habemus*. Una mena de consagració.

El que m'agradava de Ferrater era que et respectava, s'interessava per tu i pel que feies. I creia que la poesia havia de dir alguna cosa, que no valia la pena de perdre el temps en un joc verbal, per intel·ligent i divertit que fos. Ell no el va perdre, el temps, i la seva obra va marcar un canvi en la poesia catalana, com reconeixen els estudiosos. Va obrir un camí que, de tota manera, em sembla que ben pocs han seguit com cal, perquè la famosa poesia de l'experiència ha acabat sent una monòtona poesia de la banalitat sinó de la més ridícula ximpleria. I és que tot depèn de la categoria de l'experiència de cadascú, del sentit literari de qui l'escriu, aquesta experiència, de la seva exigència moral i de la seva capacitat de formalitzar-la, eliminant-ne la ganga convenient per fer-la universal. De fet, per mi, tota poesia que valgui la pena ho és, de l'experiència. El que importa és saber-la filtrar, aquesta experiència. I Ferrater en sabia.

I fins i tot, a vegades, la filtrava massa, de manera que alguns dels seus poemes costa entendre'ls del tot. O potser sóc jo qui no els acaba d'entendre del tot. Encara. *Ars longa...*

El primer poema seu que vaig llegir, una bona entrada al poeta, va ser «In memoriam», un llarg poema narratiu de records de la guerra. Però, per mi, la gran poesia de Ferrater no és pas aquest poema ni «Poema inacabat». Són els poemes curts. Molts són els que m'han tocat i m'han marcat de forma indeleble. N'hi ha un, «Atra mater», que sempre m'ha fascinat per la seva exactitud en la descripció d'un paisatge residual. I, a més, aquesta descripció implica un retret profund a la bogeria de la guerra. I si, a través del poema «In memoriam», havíem arribat a pensar que l'experiència de la guerra havia estat divertida per

aquell adolescent que llavors era Ferrater, la ferida que li va causar la guerra civil va ser profunda. La guerra, la civil espanyola o qualsevol guerra, apareix sovint als seus poemes.

ATRA MATER

És massa gran, el camp
de bardissa excitada
pel vent de vora mar.
Aquí, un lloc tan obert?
Per què, tan pla? I els peus
trepitgen reservats,
que no els doblegui un clot
com una serp, de sobte.
I tan callat? Els ulls
que el sol ungleja, sotgen
ombres. On, la terrible,
que ha fet fugir les veus?

Fins que el cobert de zinc
i de fusta fungosa
que surt al pas com una
captaire negra i fera
de nafres (—tu que tornes?
vella, l'indret de por
eres tu?) s'obre el ventre
ple de fetus metàl·lics
(—si tot el mal que duies
a dintre, ja el vas fer):
bombes que van sobrar.

Vibra una sargantana.
l'herba es menja el rovell.
No surt ningú. No guarden
aquests munts de rebuig.
Es va esquerdant l'eixut
crotisser de records.
Una guerra civil,
uns aeròdroms pobres.

A «La ciutat», la tendresa ferrateriana es posa de manifest en l'últim vers. Fa pensar en l'estrofa final de «El dissabte al poblet» de Giacomo Leopardi:

Garzoncello scherzoso,
cotesta età fiorita
è come un giorno d'allegrezza pieno,
giorno chiaro, sereno,
che precorre alla festa di tua vita.
Godi fanciullo mio; stato soave,
stagion lieta è cotesta.
Altro dirti non vo'; ma la tua festa
ch'anco tardi a venir non ti sia grave.

Noiet enjogassat,
la teva edat florida
és com un dia d'alegria ple,
un dia clar, serè,
que s'avança a la festa de la vida.
Estat suau, edat feliç aquesta;
gaudeix-ne, petit meu.
No vull dir-te res més; no et sigui greu
si és que tarda a arribar la teva festa.

Aquest «No vull dir-te res més» és germà del «Plena de nens que només sabran / coses que jo sé, i que no vull dir-los.» de «La ciutat».

LA CIUTAT

Plena de carrers per on he tombat
per no passar els indrets que em coneixien.

Plena de veus que m'han cridat pel nom.
Plena de cambres on he cobrat records.
Plena de finestres des d'on he vist créixer
les piles de sols i de pluges que se m'han fet anys.
Plena de dones que he seguit amb la vista.
Plena de nens que només sabran
coses que jo sé, i que no vull dir-los.

A «Boira» és Yeats qui hi ressona, al primer vers i, de retruc, Ronsard, que és qui ressona a Yeats.

BOIRA

Molt abans que te'ls tornis vella i grisa,
l'ombra del núvol meu damunt l'estesa
de natura i conreu: la teva terra,
com un floc lleu de cendra, imperceptible
per tots ells, però encara no per tu,
quan se l'endugui un últim pàl·lid vent
s'arrissarà convulsa per l'adéu,
i et deixarà el record d'un fred caduc.

Sé com, després, se'ls obriran les vies
del sol, quan, dins la múltiple sorpresa
de fulles nobles, els fibli l'orella
l'àgil flauta infernal del teu migdia.

Ho sé jo, que ara emboiro el teu profund
crepuscle matinal. Tot desesper
d'alçar-me, m'emparraco en esbarzers
i omplo de plor còrrecs d'incertitud.

És el dolor d'un home fet que veu que la noieta que estima i que ara ell emboira, acabarà per sortir al sol del seu migdia, el de la vida adulta, i que ell ja no hi tindrà res a fer. Ella

creix, però ningú no se n'adona, sumida encara com està en el seu crepuscle matinal. Només ell sap el que passarà, ell, boira que desespera d'alçar-se, que s'emparraca en esbarzers de cabòries com aquestes i omple de plors la incertesa de la seva vida. Coses, entre altres, que ell sap i que els nens sabran i que no vol dir-los.

L'argument d'aquest poema, tal com l'acabo d'explicar, podria ser de Pavese, i és que crec que Ferrater el va llegir molt i bé. Però, llegit el poema, no té res a veure amb l'estil de Pavese. Ferrater, aquí, ja desplega el seu expressionisme una mica bennià. Gottfried Benn és un poeta que Ferrater estimava, de qui va traduir alguns poemes, en la seva joventut, al castellà, traduccions que va publicar a *Papeles de Son Armadans* (1957).

Molts altres poemes de Gabriel Ferrater m'han marcat en un moment o altre de la meua vida. «Tres llimones», per exemple, el final del qual vaig posar com a epígraf de *La llibertat i el terror*, o bé «Teseu», un fragment del qual també el vaig fer servir per encapçalar el mateix llibre. O bé «La mala missió» o «A través dels temperaments». Poemes tots que se't queden a dins, que portes amb tu. I amb ells, l'experiència d'una vida que et va passar a prop, imperceptible en la seva autèntica i dolorosa veritat, com són imperceptibles, de fet, les vides de tothom. Naixem i morim sols, i també vivim sols. Però les experiències serioses de la solitud dels altres, formalitzades, és a dir, convertides en literatura, convertides en poemes, ens fan companyia.

Els articles d'aquests *Studia digitalia in memoriam Gabriel Ferrater*,
número 0 de la revista *Veus baixes*, publicats al maig de 2012,
amb ISSN 2254-5336,
es publiquen amb llicència Creative Commons:
se n'autoritza la reproducció sempre que se'n citi l'autor,
que sigui sense propòsits comercials
i que no se'n facin elaboracions derivades.

